

Res publica III aneb Hrdinové naší doby

V předvečer výročí 17. listopadu, přesně třicet let od zásadního umělecko-společenského počínu Res publica, který se uskutečnil v tehdejší Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého na pražském Smíchově, uvedlo soukromé Divadlo Na Jezerce na popud svého principála Jana Hrušínského jednorázové pokračování někdejšího projektu.

Hosté Petr Kolář a Petr Pavel, ptá se jich Jan Hrušínský FOTO IVAN KAHÚN

Forma produkce (setkání s diváky), kde pro jednou nejsou herci za postavy, ale sami za sebe, dnes zdaleka není neobvyklá. Ale ještě koncem osmdesátých let 20. století tomu bylo jinak. Všudypřítomná cenzura, které nicméně sem tam cosi uniklo, dovolila pár představení. Pak celý projekt pod názvem Res publica I aneb Jak jsme nezažili 20. léta, připomínající citáty z děl zakázané literatury nebo úmyslně zapomínané autory a osobnosti, zadržela. Nicméně základ ke změně ve společnosti byl ve vzduchu. Pokud se pamatuji, přítomna byla celá škála lidí z kulturní a společenské oblasti tzv. šedé zóny a natajno i leckterý disident. A navzdory zákazům už se to nemohlo zastavit. Další pokus, tedy Res publica II aneb Tak jsme to zažili, pojednávající podobným způsobem šedesátá léta, byl ještě odvážnější ve výběru národu zamlčovaných autorů i ve formě. Při premiéře se psalo datum 27. října 1989. Pro úplnost dodejme, že v roce 1992 byl – již v přejmenovaném RDZN na Labyrint – uveden 28. října 1992 v moderaci Jana Rejžka diskusní pořad s tehdejšími politiky Res publica IV aneb Naposled?. Nejnovější pořad Res publica III aneb Jak bychom nechtěli zažít budoucí léta realizoval tým, který kolem sebe shromáždil Jan Hrušínský v Divadle Na Jezerce. Kromě něj se ho aktivně účastnili další dva herci, kteří účinkovali v Res publica I, a to Rudolf Stárz a Jan Vlasák. V hledišti ovšem bylo k vidění pamětníků více. A taky bývalých, současných a snad i budoucích politiků...

Společné foto, vzadu mává režisér Karel Kříž, iniciátor setkání Res publica I FOTO IVAN KAHÚN

Z historie třicet let staré

Neuškodí, když si historii vzniku projektu Res publica připomeneme. Pro ty, kdo podceňují amatérské divadlo, bude asi překvapením, co prozradil iniciátor tehdejšího prvního projektu režisér Karel Kříž: *Celé to začalo někdy v roce 1984, kdy oslovila Jana Paterová čtyři režiséry: Jirku Fréhara, Ivana Rajmonta, Mirka Krobota a mě, zda bychom vedli Letní školu mladých amatérů v Hronově – Velkém Dřevíči. My jsme na to s láskou kývli a vznikla tady docela zajímavá parta čtyř lidí přibližně stejné věkové kategorie (nejmladší z nás byl Mirek Krobot), kteří si tady po celou dobu rozuměli, i když každý z nás byl z jiného divadla a měl jiné životní zkušenosti. A právě tady, v prostředí amatérského festivalu, byl vytvořen základ pro pozdější projekty propojující divadlo s politikou i jakousi vzpourou proti režimu. Na konkrétní vznik a fungování první Res publiky v Realistickém divadle zavzpomínal tehdejší ředitel Jiří Fréhar: Na pořad přišla příprava montáže Res publica aneb Jak jsme nezažili 20. léta (27. 10. 1988), která se uskutečnila k 70. výročí vzniku samostatného Československa. Tato inscenace vznikla z iniciativy režiséra Karla Kříže. V pořadu zazněly myšlenky T. G. Masaryka, scény z V + W, tramské písně. V podstatě se připomínala doba, z níž vzházelo současné umění a hlavně prvorepublikový rozkvět. Představení se zúčastňovali hosté, kteří zažili první republiku a mohli o ní vyprávět, například Svatopluk Beneš, Eliška Junková nebo filosof Karel Machovec. Res publica I bylo kolektivní dílo všech, co měli odvahu. Předpokládali jsme pouze premiéru zároveň s derniérou. Přece jen se jednalo o nezvyklou divadelní formu, na druhé straně, toto představení sklízelo obrovský úspěch. Shodou okolností jsme většinou hráli, když se něco dělo na Václaváku. Strážci ideové čistoty se měli na pozoru, a dokonce jsme museli žádat o povolení. Největší podezření budil nebývalý zájem ze strany diváků. Nejvíce vzpomínám na červenovou reprízu. Měla slavnostní ráz, neboť se sešli hosté tohoto pořadu za celou sezonu. Vyprávěli, jaké měli zážitky, než vstoupili do představení, a jako poslední vystoupil filosof Machovec. Pojmenoval význam pořadu a mimo jiné řekl:*

„Pohled do českých dějin je krásný. České dějiny jsou tu odvážné, jindy uhýbavé a přece jen máme málo skutečných hrdinů. V minulém století to byl Havlíček a v tomto století to je Havel.“ Ten seděl v hledišti a nato nastal obrovský potlesk. Ovšem to již bylo jasné, že je zle. Předvolali si mě jako ředitele na patriční místa a veřejně jsem obdržel důtku. Ovšem již jsme připravovali Res publiku II...

Zazpíval Adam Mišík, v pozadí poslouchá Pavel Rímský FOTO IVAN KAHÚN

Res publica III

V té době byl v angažmá v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého také mladý Jan Hrušínský. Po zkušenosti z mimopražského Činoherního studia Ústí nad Labem, kde se stal součástí slavné éry Ivana Rajmonta (uváděli tu velmi aktuální výklady klasiky a původní hry s politickým nádechem od Karla Steigerwalda, Jaroslava Vostrého a Alexe Koenigsmarka), se dostal do pražského Realistického v době, kdy se tu děly pozoruhodné věci. Na jejich vrcholu

se pro mnohé z pamětníků ocitly právě dvě Res publiky. A právě tady můžeme hledat odpověď na otázku, proč zrovna v soukromém divadle a proč zrovna Jan Hrušínský se rozhodl revokovat vzpomínku na tuto událost. Bezpochyby k tomu přispěly nejen zkušenosti z divadla, ale také mnohé zážitky z osobního života rodiny spojené s Rudolfem Hrušínským nejstarším. Jan mohl prakticky od malička sledovat rub i líc hereckého povolání. Na jedné straně sláva (Rudolf Hrušínský po léta patřil k nejoblíbenějším českým hercům), na druhé straně nutnost – v tom správném slova smyslu – se angažovat. Protože právě od lidí, kteří jsou pro ostatní hrdiny a etickými vzory, se leccos očekává. A ta očekávání bývají hodně velká. Je třeba říci, že Rudolf Hrušínský se nezpronevěřil, i když ho to stálo nejrůznější ústrky ze strany mocných. Po roce 1968 na něj dopadla politická perzekuce, která mu jako signatáři výzvy Dva tisíce slov nejdřív znemožnila dál učit na DAMU, později mu zabránila hrát ve filmu, televizi i rozhlase a ani role v Národním divadle za éry „normalizace“ mu neposkytovaly dostatečné herecké příležitosti. Po roce 1989 se Hrušínský dostal na kandidátku Občanského fóra a pak i na dva roky do sněmovny. A večer hrál v divadle. I když rušný život vyvažoval rybařením a tichem u vody, takový nátlak nevydržel... zemřel v třiasedmdesáti letech v roce 1994. Ale jeho herectví i legenda kolem jeho osobnosti stále žijí...

Inspirativní osobností byl samozřejmě nejen pro fanoušky a obdivovatele, ale především pro své potomky. Ostatně v hereckém rodě Červíčků–Böhmů–Hrušínských, který má patrně nejhlubší kořeny z hereckých rodů u nás, vždycky bylo pravidlem nejen hrát divadlo, ale zároveň se snažit přinášet něco navíc: i když třeba jen interpretaci českých her v dobách útlaku a snahu vzdělávat lidi na venkově, kam starodávná společnost zajížděla. Takové dědictví minulosti slavného rodu je ovšem inspirativní, ale hlavně zavazující. Janovou uměleckou odpovědí bylo na jedné straně založení Společnosti Jana Hrušínského a následné budování Divadla Na Jezerce a na druhé straně – v posledních letech stále vzrůstající a pro některé možná až rozčilující – angažovanost a přihlášení se k určitým osobnostem veřejného života a k obecným etickým hodnotám. Tedy i pořad Res publica III v předvečer výročí 17. listopadu a zároveň připomínající sté výročí republiky je do jisté míry veřejným přihlášením se k Havlově možná poněkud idealistické polistopadové politice, v níž *pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávisť*, a zároveň holdem jak předkům rodinným, tak těm, kteří se kdysi zasloužili o dobré jméno mladé republiky (především Karlu Čapkovi či TGM). Právě takový byl základ jednorázového projektu Res publica III, v němž z úst herců zaznívaly nejen citáty z Karla Čapka (až mrazivě aktuální), TGM (zrovna takové), Milady Horákové, ale také lidí, které lze nazvat hrdiny nové doby: Václava Havla, Jana Petrána, Věry Čáslavské, Jaroslava Seiferta či Karla Kryla. A ze záznamu vystoupil i Rudolf Hrušínský, který první část večera otevřel čtením z Čapkových Bajek a podpovídek, druhou prostřednictvím básně Ludvíka Aškenazyho Křik. Tedy jakési hledání a připomenutí všech těch, na které můžeme být z různých důvodů jako národ pyšní.

Ten večer nešlo o to, ověřit, jak současní herci umějí bez zakoktání a nahlas číst a nakolik jsou na scéně sami sebou – v tom, mimochodem, byla jediná slabina večera, ale přítomným nevadila. Protože se tu prostě sešli lidé různých generací, na jevišti i v hledišti, aby společně prezentovali svůj názor na Česko, na jeho minulost, současnost a budoucnost. Aby vyslovili názor na etické a lidské hodnoty, formulovali jakýsi společný manifest. A to se povedlo. Naštěstí nedošlo, až na drobné bonmoty, na přímou kritiku bezprostředních událostí v politice, i když vyhnout se jim úplně nedalo. Ovšem nejvíce živosti, přirozenosti a moudrosti vnesli do pořadu dva hosté, neherci, totiž diplomat Petr Kolář a generál Petr Pavel. Právě oni dodali pořadu nefalšovanou autenticitu a prostřednictvím vyprávění o svých zkušenostech z diplomatických misí poukázali na absurditu fungování „velkého“ světa a jakýchkoli politických uskupení. A prostým lidským vystupováním se připodobnili k Čapkům a dalším, bez hry na důležité, přestože by se jimi mohli právem cítit.

Proč takový večer uspořádalo soukromé divadlo a ne některé z těch příspěvkových? Je namístě podceňovat privátní divadla jako ta, co vytvářejí jen zábavu, proti příspěvkovým, prý dostatečně uměleckým? Kde vůbec jsou hranice mezi komercí a uměním – pokud vůbec v těchto kategoriích budeme uvažovat? A hlavně kde je dřívější zodpovědnost umělců za stav našeho světa...

Divadlo Na Jezerce – Res publica III aneb Jak bychom nechtěli zažít budoucí léta.
Dramaturgická spolupráce Karel Kříž, Vlasta Gallerová, Jan Hřebejk, Jan Hrušínský, Zdeněk Hruška, Petr Vacek, Kristina Matre Křížová, Nikola Hrklová a všichni kamarádi z Jezerky, účinkují Libuše Švormová, Miluše Šplechtová, Jitka Sedláčková, Kristýna Hrušínská, Tereza Němcová, Denisa Pfauserová, Rudolf Stärz, Jan Hrušínský, Zdeněk Hruška, Petr Vacek, Ondřej Kavan, Hana Ornestová, Adam Mišík, Jan Vlasák, Pavel Rímský a Petr Širc jako T. G. M., hosté diplomat Petr Kolář a generál Petr Pavel, na klavír doprovázel Václav Tobrman. Premiéra a derniéra 16. listopadu 2018 v Divadle Na Jezerce.

Autor: **Jana Soprová**
Publikováno: 27. listopadu 2018